БЛИЗЬКИЙ СХІД 12.08.2026 | Ельдар Мамедов

«Іранський момент» Пакистану

Пакистан бере на себе роль миротворця на Близькому Сході. Замість зітхань щодо втраченого впливу ЄС варто розбудовувати нове партнерство.

На вулицях Ісламабада панує атмосфера обережного, але відчутного полегшення. На екранах по всьому місту прем'єр-міністра Шахбаза Шаріфа та начальника Генерального штабу сухопутних військ генерала Сайєда Асіма Муніра хвалять за їхній внесок у забезпечення миру.

Йдеться про «Ісламабадський меморандум» – червневу угоду, яка встановила перемир'я між США та Іраном. Навіть попри те, що наразі меморандум зазнає серйозного випробування на міцність, він, як і раніше, є єдиною життєздатною дипломатичною основою, що дозволяє уберегти регіон від більш масштабного конфлікту.

Дивлячись на це, важко було не перенестися на десятиліття назад. У 2015 році центральну роль в іранському питанні відігравав Європейський союз. Спільний всеосяжний план дій (СВПД) став кульмінацією дипломатичних зусиль, докладених з початку 2000-х років переважно під керівництвом Європи з метою мирного врегулювання іранського ядерного питання. СВПД став потужним символом ефективної багатосторонньої дипломатії. Ми ходили коридорами влади в Тегерані не як сторонні спостерігачі, а як найважливіші партнери.

Сьогодні ситуація кардинально змінилася. У 2026 році Європа опинилася практично без важелів впливу на Тегеран, будучи зведеною до ролі глядача, тоді як Пакистан взяв на себе роль посередника. Питання не в тому, що це сталося, а в тому, як і чому.

Історія європейської поразки проста. Після виходу США з СВПД у 2018 році ЄС на чолі з «євротрійкою» (Є3 – Франція, Німеччина та Велика Британія) не зміг забезпечити обіцяні економічні вигоди, які б утримали Іран у рамках угоди. Спеціально розроблений торговельний інструмент, відомий як INSTEX, так і не запрацював. Європейські компанії, побоюючись американських санкцій,

покинули іранський ринок, позбавивши політичні зобов'язання ЄС реального змісту. Країни Е3 поступово наблизилися до більш жорсткої позиції США, що в кінцевому підсумку призвело до ініціювання у 2025 році в Раді Безпеки ООН процедури snapback – відновлення ядерних санкцій щодо Ірану. Це фактично розтратило незалежний дипломатичний капітал Європи.

Європа опинилася практично без важелів впливу на Тегеран. Але це не лише історія європейської поразки, це також історія іранського вибору.

Але це історія не лише європейської поразки. Це також історія іранського вибору. Фатальне рішення Тегерана підтримати Росію в її війні проти України – шляхом поставок дронів, що тероризують українські міста, – стало поворотним моментом, зумовленим не лише розчаруванням у Брюсселі. Попереднє керівництво Ірану, включно з верховним лідером Алі Хаменеї та міністром закордонних справ Хосейном Аміром Абдоллахіаном, активно підтримало російський наратив про те, що розширення НАТО «спровокувало» війну. У свою чергу, ЄС розцінив це як глибокий стратегічний зсув у позиції Тегерана, який серйозно підірвав відносини.

Виступ Пакистану в ролі посередника – це не просто наслідок занепаду впливу Європи чи США. Він має коріння у власних стратегічних розрахунках Ісламабада – поєднанні дипломатичних амбіцій, історичних традицій та усвідомлення того, що регіональна стабільність є також внутрішньою необхідністю.

Протягом десятиліть Пакистан прагнув позиціонувати себе як міст між супротивниками. На початку 1970-х років Пакистан забезпечив неформальний канал зв'язку, що дозволив Річарду Ніксону та Генрі Кіссінджеру налагодити контакти з комуністичним Китаєм у рамках одного з найбільш значущих дипломатичних кроків XX століття. Сьогодні ця амбіція залишається незмінною і збігається з нагальною необхідністю запобігти більш масштабній регіональній війні, яка могла б призвести до дестабілізуючих наслідків для Пакистану. Посередництво – це не просто можливість, це також імператив.

У цьому контексті Пакистан використав своє унікальне становище держави, що має давні зв'язки як із Вашингтоном, так і з Тегераном. США та Пакистан підтримують тісні зв'язки у військовій сфері. Генерал Мунір налагодив міцні стосунки з президентом США Дональдом Трампом.

Водночас Пакистан має спільний кордон з Іраном протяжністю 900 км і підтримує з цією країною тісні історичні, релігійні та культурні зв'язки (зокрема, близько однієї п'ятої населення Пакистану становлять мусульмани-шиїти). У 1980-х роках Пакистан намагався виступити посередником у руйнівній ірано-іракській війні. Пакистан також висловився на підтримку права Ірану на мирну ядерну програму. Як непостійний член Ради Безпеки ООН у 2025 та 2026 роках Ісламабад засудив атаки США та Ізраїлю на Іран.

Стурбований можливими наслідками масштабної регіональної війни, Ісламабад використав свій авторитет у обох сторін, щоб підштовхнути їх до пошуку шляхів виходу з конфлікту. Прем'єр-міністр Шаріф і фельдмаршал Мунір розгорнули інтенсивну й негласну дипломатичну кампанію, що включала численні поїздки до Тегерана. При цьому пакистанські офіційні особи ретельно уникали «мегафонної дипломатії» – не висловлювали жодних суджень щодо позицій сторін і не робили публічних заяв, окрім закликів до деескалації та переговорів.

Авторитет Пакистану також зміцнився завдяки тому, чого не міг запропонувати жоден посередник у Перській затоці, чи то Катар, чи Оман: фізична безпека іранських учасників переговорів у той час, коли Ізраїль не приховував свого скептицизму щодо переговорів та своєї рішучості завдавати ударів у будь-якій точці Близького Сходу на власний розсуд.

Такий підхід проклав шлях до переговорів на найвищому рівні між США та Іраном з 1979 року – між віцепрезидентом США Джей Ді Венсом та спікером іранського парламенту Мохаммадом Багером Галібафом, – що в кінцевому підсумку призвело до підписання Ісламабадського меморандуму.

Незважаючи на те що реалізація меморандуму дає збої, Ісламабад виявляє наполегливість. Ця наполегливість відповідає також інтересам Європи у запобіганні більш масштабній регіональній війні біля її кордонів. Верховна представниця ЄС Кая Каллас справедливо привітала посередницьку роль Пакистану та наголосила на необхідності «міцної» угоди.

ЄС і Пакистан мають спільний інтерес щодо регіональної стабільності

ЄС і Пакистан мають спільний інтерес щодо регіональної стабільності. І сьогодні, замість того щоб розглядати роль Пакистану як альтернативу європейському впливу, Брюссель повинен сприймати її як взаємодоповнююче партнерство, в якому

унікальний доступ і авторитет Пакистану можуть сприяти досягненню спільних цілей. Щоб забезпечити стійкість цього посередництва, ЄС міг би зробити свій внесок у зміцнення потенціалу Пакистану. Наприклад, активізувати співпрацю у сфері боротьби з тероризмом проти таких угруповань, як пакистанський Талібан та Армія визволення Белуджистану.

Очевидно, що ЄС не зможе самостійно виступати головним посередником у кожному глобальному конфлікті. Саме тому йому слід тісніше співпрацювати з регіональними гравцями, які мають необхідний доступ, довіру та авторитет. Пакистан і дипломатія щодо Ірану – конкретний приклад такого фундаментального розвитку: в епоху багатополярності ефективність Європи залежить від її здатності підтримувати нові центри дипломатичного впливу та співпрацювати з ними.

Ельдар Мамедов

Ельдар Мамедов (Eldar Mamedov) — експерт з питань зовнішньої політики та позаштатний науковий співробітник Інституту Куінсі. Раніше працював політичним радником соціал-демократів у Комітеті з питань закордонних справ Європейського парламенту (ЄП) і очолював делегації Європарламенту з міжпарламентських відносин з Іраном, Іраком, Аравійським півостровом і Машріком, а також у Міністерстві закордонних справ Латвії та в посольствах Латвії у Вашингтоні та Мадриді.